

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ТИТУНЬ ОКСАНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 371.13:378:372.4(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ
РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лисенко Неллі Василівна,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, кафедра теорії та методики
дошкільної освіти, завідувач, м.Івано-Франківськ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Тарасенко Галина Сергіївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, кафедра дошкільної
та початкової освіти, завідувач, м.Вінниця;

кандидат педагогічних наук, доцент
Казакова Наталія Вікторівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
кафедра шкільної педагогіки та психології, доцент,
начальник відділу педагогічної практики, м. Хмельницький.

Захист відбудеться “17” грудня 2013 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, 2-й корпус, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розісланий “ ” листопада 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасному етапу розвитку освіти в Україні притаманні процеси інтенсивного переосмислення цінностей, пошуки нового в теорії та практиці вищої педагогічної школи України. Динамізм сьогодення спонукає освіту гнучко реагувати на соціоекономічні зміни, а отже, першочергове завдання вищих навчальних закладів України полягає в забезпеченні загальноосвітньої школи високоосвіченими, інтелігентними, соціально зрілими і творчо спрямованими вчителями.

Оновлені концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи передбачають формування вміння самостійно й цілеспрямовано створювати власний виховний потенціал. Його успішність уможливають умови відповідного розуміння вчителем такого виховного засобу, як позакласна виховна робота.

Об'єктивна ситуація зумовлює доцільність пошуку нових підходів у підготовці майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами з урахуванням вимог сучасних шкіл України.

Теоретичним підґрунтям підготовки вчителя до позакласної виховної роботи з молодшими школярами є концепції виховного процесу, створені провідними ученими України та зарубіжжя: особистісно орієнтованого підходу до виховання (І. Бех); реалізації виховного потенціалу початкової освіти (О. Савченко); системного підходу до виховання (А. Макаренко); природного, вільного розвитку дитини (О. Нілл); прилучення вихованців до цінностей (О. Вишневський); формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей (О. Сухомлинська); виховання дитини на основі чесного діалогу вчителя – учня (П. Фрейре); виховання дитини як людини культури (Є. Бондаревська); виховання як саморозвивальної відкритої системи (О. Киричук); виховання творчої особистості (В. Моляко).

Проблема готовності вчителя до виховної взаємодії з учнями є стрижневим питанням педагогіки всіх часів. Її основи закладено в роботах класиків педагогічної науки (Я. Коменський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Важливими розглядаємо погляди на порушену проблему сучасних українських філософів: В. Андрущенко, Л. Губерського, І. Зязюна, В. Кременя, М. Михальченка, В. Огнев'юка та ін., психологів Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Виготського, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, О. Киричука, Н. Левітова, В. Моляки та ін.

Теорія і методика виховної роботи в початковій школі представлена в роботах Л. Болотіної, Т. Дем'янюк, Н. Казакової, С. Карпенчук, Б. Кобзаря, Н. Кудикіної, С. Мартиненко, В. Омеляненко, Г. Пустовіта, М. Сметанського, Г. Тарасенко та ін. Проблеми проектування організаційних форм виховної роботи вчителя презентовані в працях О. Безпалько, В. Вербеця, О. Коберника, Н. Олійник, Н. Яремчук та ін.

Педагогічна наука особливого значення надає професійній підготовці учителів початкових класів. Фахова готовність майбутніх учителів до виховної діяльності стала об'єктом дисертаційних робіт С. Барановської, О. Демченко, О. Дубасенюк, І. Казанжи, Г. Кіт, С. Лавриненко, С. Литвиненко, Л. Мацук, Б. Нестеровича,

О. Отич, Н. Савченко, З. Сироти, А. Степанко, Г. Троцко, О. Філіпп'євої, Л. Хомич, Г. Шаха, Г. Шпиталевської та ін. Підготовку майбутніх учителів до виховної діяльності досліджували в таких напрямках: готовність до здійснення національного виховання, до виховної роботи засобами народознавства на матеріалі пісенного фольклору, до створення виховних ситуацій, до музично-виховної та самоосвітньої діяльності, до естетичного виховання, до фізичного виховання, до валеологічного виховання, до економічного виховання, до правовиховної роботи.

Науковцями проведено низку досліджень, у яких висвітлюються проблеми формування окремих навичок, умінь та потреб школярів в умовах позаурочної діяльності (Т. Гуменникова, Г. Іваниця, О. Коркішко, О. Матвієнко, Ж. Петрочко, Н. Пташнік, С. Свириденко, К. Слесик, Г. Ясякевич та ін.).

Аналіз робіт вищезгаданих авторів свідчить про багатий теоретичний та емпіричний матеріал, що складає основу джерельної бази дослідження. Однак обмежений певною сферою застосування характер цих досліджень не створює цілісної картини про теоретико-методологічну природу позакласної виховної роботи в початковій школі. Результати аналізу дозволяють стверджувати про необхідність систематизації теоретичних положень, у яких визначено сутність, структуру й зміст готовності вчителя до організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами в сучасних умовах, а також потребу наукового обґрунтування питання розробки нового змісту й технологій підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи на засадах особистісно зорієнтованого освітнього процесу вищого навчального закладу в контексті інформатизації та глобалізації суспільства.

Актуальність дослідження також зумовлена наявністю суперечностей між:

- зростаючими культурологічно-інформаційними запитами молодших школярів і підготовкою майбутніх учителів до розкриття інформаційно-виховного потенціалу позакласної виховної роботи;
- між домінуванням в освітньому просторі імперативних методів і технологій і необхідністю збільшення комунікативно-творчої діяльності та самостійної проєктивно-виховної роботи майбутніх учителів;
- між усвідомленням майбутніми вчителями потреби підвищення рівня їхньої професійної готовності, що необхідно для досягнення нової якості позакласної виховної роботи з молодшими школярами, та недостатньою розробленістю змісту, форм і методів підготовки студентів до цього.

Актуальність проблеми та недостатнє її дослідження в психолого-педагогічній літературі зумовило вибір теми дисертації – **“Підготовка майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри теорії та методики дошкільної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в річищі теми “Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір” (номер державної реєстрації – 0106U009432). Обрану тему затверджено вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 4 від 15 грудня

2005 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 21 березня 2006 р.).

Мета дослідження – визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховної діяльності в школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Відповідно до мети дослідження, його об'єкта й предмета було визначено такі **завдання:**

- 1) з'ясувати суть та структуру готовності майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами;
- 2) розробити критерії, показники та визначити рівні готовності майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами;
- 3) обґрунтувати педагогічні умови та побудувати модель підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами;
- 4) розробити та експериментально перевірити методику підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Гіпотеза дослідження: успішність підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами уможливорюється шляхом забезпечення низки педагогічних умов: формування в майбутніх учителів комплексу знань та виховних умінь на засадах єдності теорії й практики; упровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему підготовки їх до виховної роботи; включення майбутніх педагогів у самостійну проєктивно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять теорії наукового пізнання, що розглядають людину як найвищу цінність і вирішальний фактор соціального життя; ідеї провідних морально-етичних теорій, положення про активність суб'єкта в пізнавальній діяльності, особистісно зорієнтований та діяльнісний підходи до формування професійної компетентності майбутнього педагога; висновки та положення з філософії неперервної професійної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Лукашевич, В. Лутай, М. Михальченко, В. Огнев'юк та ін.); гуманістична парадигма освіти (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Є. Бондаревська, І. Зимняя, В. Сухомлинський та ін.); концептуальні положення розвитку теорії і методики професійної освіти вчителя (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, Н. Лисенко, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Шахов, О. Шестопалюк та ін.); дослідження фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів (В. Бондар, Н. Бібік, М. Вашуленко, І. Казанжи, Н. Казакова, С. Мартиненко, О. Матвієнко, Б. Нестерович, І. Пальшкова, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.); концепцією педагогічної майстерності педагога як умови оптимізації педагогічного процесу (І. Кривонос, Н. Тарасевич та ін.); фундаментальні ідеї професійної психології (Г. Балл, А. Бізяєва, А. Вербицький, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, А. Маркова, В. Семиченко, В. Рибалка та ін.); системний

і діяльнісний підходи як інструменти дослідження й оцінки педагогічної діяльності (Б. Ананьєв, І. Блауберг, М. Каган, Н. Кузьміна, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.).

Із метою розв'язання визначених завдань використано такі **методи дослідження**:

Серед *теоретичних методів* дослідження основними були: аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, за допомогою якого визначались науково-теоретичні засади проблеми підготовки вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи з дітьми, з'ясовувались умови їхньої підготовки до досліджуваної діяльності; метод моделювання, за яким створювалась відповідна організаційно-педагогічна модель фахової підготовки; метод мисленого експерименту, що уможлилював здійснення критичної рефлексії проміжних результатів і висновків.

Серед *емпіричних методів* дослідження були такі: опитування, аналіз продуктів творчо-проективної діяльності майбутніх педагогів, вивчення позитивного досвіду фахової підготовки вчителів початкових класів в умовах ВНЗ, пряме й непряме спостереження, самоспостереження, що сприяло пошукам оптимальних шляхів удосконалення фахової підготовки вчителя початкових класів, тестування, яке проводилось із метою з'ясування динаміки засвоєння студентами знань, самооцінка, педагогічний експеримент, кількісний та якісний аналіз його результатів.

Експериментальні дані оброблялись за допомогою методів математичної статистики.

Експериментальна база дослідження. Експериментальною роботою охоплено вищі педагогічні навчальні заклади України IV рівня акредитації: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Мукачівський державний університет, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Загалом дослідженням було охоплено 1518 студентів і 185 викладачів та вчителів початкової школи Івано-Франківської області.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

уперше обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами (забезпечення формування в майбутніх учителів комплексу знань і виховних умінь на засадах єдності теорії й практики; впровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему підготовки їх до виховної роботи; включення майбутніх педагогів у самостійну проективно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності); побудовано модель підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами; обґрунтовано змістові характеристики структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до позакласної виховної роботи: мотиваційно-ціннісного (професійно-особистісні якості), когнітивно-інформаційного (професійні інформаційно-методичні знання) та діяльнісно-рефлексивного (проектувально-технологічні та рефлексивно-творчі вміння); розроблено критерії та показники

визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами та методикау їхнього впровадження;

уточнено генезу позакласної виховної роботи як важливої складової навчально-виховного процесу в школі кінця XIX – першої половини XX століття; зміст поняття “готовність до позакласної виховної роботи” в умовах глобалізації та інформатизації суспільства;

дістали подальшого розвитку механізми організації навчально-виховного процесу майбутніх учителів у ВНЗ з урахуванням особливостей організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методики та впровадженні в практику підготовки майбутніх учителів авторського спецкурсу “Методика організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами”, систематизації та узагальненні фактичних матеріалів. Джерельна база дослідження слугує основою для розширення, доповнення й оновлення змісту підготовки майбутніх учителів.

Теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані в процесі вдосконалення викладання загальнопедагогічних дисциплін у ВНЗ II–IV рівнів акредитації, а також у системі післядипломної освіти вчителів початкових класів.

Основні положення й результати дисертаційної роботи впроваджено в навчально-виховний процес Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/4738 від 27.11.2012 р.); Мукачівського державного університету (довідка № 2789 від 28.11.2012 р.); Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01–08/03/1707 від 20.12.2012 р.); Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 756 від 26.10.2012 р.); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17–14/4064 від 23.11.2012 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: “Викладач і студент: проблеми ефективної співпраці” (Черкаси, 2006); “Народні звичаї, традиції та обряди: етнорегіональний вимір у полікультурному просторі освіти” (Івано-Франківськ – Львів, 2009); “Професійна підготовка вчителів початкової школи: сучасні тенденції та перспективи розвитку” (Луцьк, 2012); “Проблеми компетентнісного підходу у підготовці майбутніх вчителів: тенденції та перспективи” (Кривий Ріг, 2012); на звітних наукових і науково-практичних семінарах викладачів кафедри іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2005–2012 рр.), кафедри філології і методики початкової освіти і кафедри теорії та методики дошкільної освіти Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2005–2012 рр.).

Публікації. Матеріали з теми дисертаційної роботи відображено в 15 працях. Серед них – 11 статей у фахових виданнях із переліку, затвердженого ВАК України, 2 тез доповідей у збірниках міжнародних та всеукраїнських конференцій та 1 навчально-методичні рекомендації. Одноосібних праць – 14.

Особистий внесок автора. У статті “Информационная культура – один из основных компонентов готовности к воспитательной работе” (співавтор –

Н. Лисенко) автору належить розробка та перевірка у вчителів та студентів рівнів володіння інформаційною культурою. Ідеї співавтора в дисертації не використовувались.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (341 найменувань, з них 7 – іноземною мовою). Робота містить в основному тексті 19 таблиць на 10 сторінках і 20 рисунків на 7 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, із них – 168 сторінок основного тексту; 7 додатків вміщено на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, гіпотезу й етапи дослідження; сформульовано основні методологічні засади та методи роботи, наукову новизну, практичне значення, вказано експериментальну базу, апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації автора та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – **“Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи як педагогічна проблема”** – проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну та методичну літературу щодо проблеми професійної підготовки майбутніх учителів; проаналізовано фундаментальні наукові праці з проблеми дослідження, здійснено змістовий аналіз ключових понять дослідження: “виховання” та “позакласна виховна робота”, здійснено ретроспективний аналіз позакласної виховної роботи в теорії та практиці педагогічної освіти. У розділі розкрито суть і структуру професійної готовності майбутнього вчителя до позакласної виховної роботи з молодшими школярами, виокремлено її критерії та рівні.

Проаналізувавши праці вчених із питань досліджуваної проблеми (В. Андрущенко, І. Бех, Л. Бродська, Г. Ващенко, О. Вишневський, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Мойсеюк, С. Пальчевський, В. Сухомлинський, Г. Тарасенко, М. Фіцула та ін), опираємося на визначення змісту поняття “виховання” як процесу із чітко визначеною метою, завданнями, методами їх реалізації, що дозволяє педагогічно обґрунтовано та цілеспрямовано організовувати різноманітні види діяльності (пізнавальну, трудову, ігрову, суспільну, естетичну тощо) і спілкування.

У сучасній гуманістичній парадигмі освіти дитину розглядаємо як найвищу цінність, яка володіє величезними потенційними можливостями саморозвитку, умови для якого створюються саме в процесі позакласної виховної роботи.

Позакласну виховну роботу в початковій школі в здійсненому дослідженні тлумачимо як продуману систему пошуку та підтримки обдарованих дітей, що забезпечить створення елітарної культури та освіти.

Результати представленого аналізу досліджуваної проблеми, а також нормативних документів у їх історичному контексті дозволяють обґрунтувати позакласну виховну роботу в школі як феномен, що набув різноманітності та багатоваріантності форм організації лише наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття.

До цього часу вона функціонувала як безсистемне явище в неподільній єдності з театралізованими виставами учнів, вечорами та учнівськими балами.

Зміни в соціокультурній сфері суспільства, нові вимоги щодо розвитку підростаючого покоління спричинили певні зрушення в змісті професійної підготовки вчителя. Значущим визнано компетентнісний підхід до підготовки студентів педагогічних ВНЗ, відповідно підготовка майбутнього вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи в контексті компетентнісного підходу до освіти посилює практичне спрямування фахової підготовки педагога на реалізацію освітньо-виховних завдань.

За результатами аналізу теоретичних джерел про готовність майбутнього вчителя до позакласної виховної роботи, розглядаємо професійну готовність до неї як складову загальної готовності до організації виховного процесу та як інтегроване соціально-психологічне утворення, що формується як наслідок укладання цілісного комплексу різних ознак активного стану особистості і є передумовою цілеспрямованої діяльності, усталеності, її регуляції й ефективності. Для визначення готовності до позакласної виховної роботи нами запозичено усталені в наукових дослідженнях компоненти. На нашу думку, організаційно-виховна діяльність має охоплювати мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний та діяльнісно-рефлексивний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний характеризується позитивним ставленням до педагогічної професії, стійкими намірами присвятити себе педагогічній діяльності; це також володіння студентами професійно-педагогічними та загальнолюдськими цінностями, наявність інформаційної потреби та інтересу, наявність поглядів і переконань, принципів та готовності діяти відповідно до них. Успішна реалізація мотиваційно-ціннісного компонента зумовлює формування професійного мислення педагога.

Когнітивно-інформаційний – це сукупність знань і понять, необхідних майбутньому педагогу для організації позакласної виховної роботи; це також розуміння законів інформаційного середовища й значення позакласної виховної роботи в професійній діяльності. Його успішна реалізація зумовлює формування професійної спрямованості, методичних, конструктивних, організаційних, комунікативних, гностичних умінь майбутнього педагога.

Діяльнісно-рефлексивний – це вміння педагога аналізувати, коригувати результати своєї педагогічної діяльності, демонструвати ефективність і продуктивність використання інформаційних технологій у практиці, усвідомлення свого реального рівня професійної підготовки до здійснення позакласної виховної роботи; усвідомлення потреби активно здійснювати самоосвіту, працювати над самовдосконаленням.

У другому розділі – **“Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами”** – представлено результати діагностики стану готовності студентів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами, визначено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами, обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи.

На основі результатів констатувального етапу дослідження було увиразнено критерії оцінки готовності майбутніх учителів початкових класів до організації позакласної виховної роботи з дітьми: професійно-особистісні якості, професійні інформаційно-методичні знання, проектувально-технологічні та рефлексивно-творчі вміння в системі позакласної виховної роботи в початковій школі.

На основі зазначених критеріїв виокремлено чотири рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами: критичний, допустимий, достатній та високий.

Одержані результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що студенти мають низьку мотивацію щодо набуття професійно важливих якостей особистості як суб'єкта виховної діяльності (мотиваційно-ціннісний компонент – 54,8 % та 45,9 % студентів III та IV курсів мали низький та допустимий рівні), мало обізнані зі змістом, структурою цього феномену (когнітивно-інформаційний – 55,2 % та 50,0 %), способами впровадження її в роботу з молодшим школярами (діяльнісно-рефлексивний – 35,2 % та 38,7 %).

Студентів із високим рівнем сформованості готовності до позакласної виховної діяльності ($8,8 \pm 0,2$)% характеризують високий ступінь усвідомлення ними потреби впровадження позакласної виховної діяльності з молодшими школярами, обізнаність із проблемами теорії виховання у виховному процесі початкової школи, адекватна самооцінка студентом себе як суб'єкта виховної діяльності, критичність мислення, оригінальність у розв'язанні виховних завдань, уміння класифікувати та впроваджувати методи та прийоми виховання, долати труднощі, пов'язані зі змістом та організацією виховної діяльності.

Для респондентів із достатнім рівнем сформованості готовності до позакласної виховної діяльності ($39,4 \pm 0,4$) % переважно характерні: усвідомлення ними потреби до впровадження позакласної виховної діяльності з молодшими школярами, прояв зовнішньої мотивації в окремих випадках, поінформованість про технології виховання з частковим усвідомленням специфіки їх використання в початковій школі, адекватна самооцінка студентом себе як суб'єкта виховної діяльності, прояв творчості в окремих видах виховної роботи та в розв'язанні завдань, уміння впроваджувати методи та прийоми виховання, невпевненість у подоланні труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією виховної діяльності.

Студентів із допустимим рівнем сформованості готовності до позакласної виховної діяльності ($44,4 \pm 0,5$) % характеризують часткове спрямування на організацію виховної роботи з домінуванням зовнішньої мотивації, недостатні знання і розуміння сутності та особливостей позакласної виховної діяльності з молодшими школярами, епізодичне використання окремих методів та прийомів виховної роботи, недостатні вміння впровадження виховних технологій.

Для респондентів із критичним рівнем сформованості готовності до позакласної виховної діяльності ($7,7 \pm 0,3$) % характерні відсутність спрямування на організацію виховної роботи, слабкі знання про виховні технології, методи, прийоми виховання та спотворене уявлення про їх використання, труднощі в оцінюванні результатів своєї діяльності, обмеженість у творчості, гнучкості мислення, відсутність вміння організації виховної роботи з молодшими школярами.

За матеріалами аналізу практики підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи конкретизовано причини недостатньої готовності їх до її організації. Ці недоліки враховувалися під час розроблення методики підготовки майбутніх вчителів початкової школи до позакласної виховної роботи.

Ідеї, що покладались в основу нашого дослідження, уможливили визначення основних педагогічних умов: формування в майбутніх учителів комплексу знань та виховних умінь на засадах єдності теорії й практики; впровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему їхньої підготовки до виховної роботи; включення майбутніх педагогів у самостійну проєктивно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності.

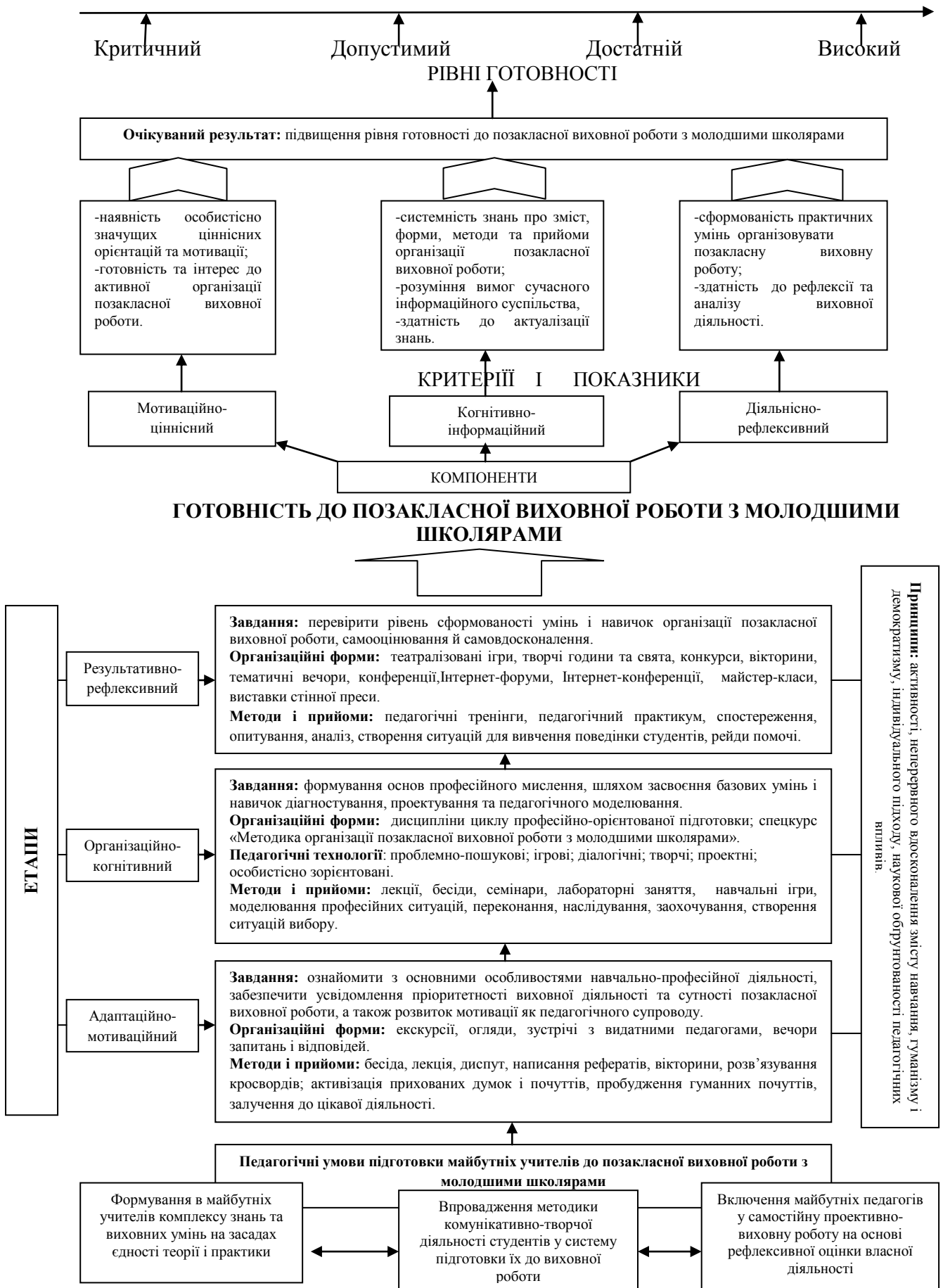
Зазначені умови сприяють формуванню конкретних знань, умінь та професійно значущих якостей, що складають зміст кожного компонента готовності до позакласної виховної роботи, а також сприяють цілісному формуванню й розвитку особистості майбутнього вчителя, здатного організовувати виховну роботу з молодшими школярами.

Визначення структурно-компонентного складу та рівнів професійної підготовки, а також педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів дозволили розробити модель підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами (рис. 1). Змодельований процес передбачав три етапи роботи, яким притаманний певний зміст і які разом утворюють особливу цілісність: адаптаційно-мотиваційний, організаційно-когнітивний та результативно-рефлексивний. Кожний етап вирішує конкретну проблему, а їхня сукупність дає очікуваний результат – підвищення рівня готовності до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Адаптаційно-мотиваційний етап підготовки передбачає ознайомлення студентів з основними особливостями навчально-професійної діяльності, забезпечує усвідомлення майбутніми вчителями пріоритетності виховної діяльності та сутності позакласної виховної роботи, а також розвиток мотивації як педагогічного супроводу.

Організаційно-когнітивний етап підготовки спрямований на формування основ професійного мислення, шляхом засвоєння базових умінь і навичок діагностування, проєктування та педагогічного моделювання.

Результативно-рефлексивний етап підготовки спрямований на перевірку рівня сформованості вмінь і навичок організації позакласної виховної роботи, самооцінювання й самовдосконалення.

Формування в майбутніх учителів комплексу знань та виховних умінь на засадах єдності теорії і практики

Впровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему підготовки їх до виховної роботи

Включення майбутніх педагогів у самостійну проективно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами

У третьому розділі – **“Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і методики підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами”** – представлено поетапну методику реалізації презентованої моделі з урахуванням виокремлених педагогічних умов, розкрито шляхи підготовки студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, під час проходження педагогічної практики, позааудиторної та науково-дослідної роботи; описано авторський спеціальний варіативно-елективний курс із підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами; проаналізовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Метою формувального етапу експерименту була спроба вийти на якісно новий рівень готовності майбутніх учителів до позакласної виховної роботи на основі педагогічних умов та спеціально розробленого курсу. У змісті курсу реалізовано низку ідей, а саме – спецкурс є логічним продовженням курсу «Методика виховної роботи»; розкриття кожної теми побудовано на трьох рівнях: теоретичному, методичному та технологічному. При цьому особливістю продуктивного вивчення курсу розглядаємо неподільну єдність із практикою сучасної початкової школи України, а також залучення кожного студента до виконання науково-дослідних робіт.

Розроблена система експериментальної роботи була націлена на послідовне формування мотиваційно-ціннісної, когнітивно-інформаційної та діяльнісно-рефлексивної складової готовності до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

Проведене наукове дослідження засвідчило правильність обраного способу покращення якості підготовки студентів до організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Поетапна організація підготовки у відповідності до виокремлених педагогічних умов засвідчує достовірність припущення про зростання рівня професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Результати динаміки інтегрального показника самооцінки представлені на рис. 2. Із рис. 2 бачимо, що більшість учасників експерименту (53,4 %) оцінюють власні знання й уміння щодо організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами як достатні, більше третини (34,1 %) – допустимі, 10,8 % студентів вважають, що мають високий рівень готовності до проведення позакласної виховної роботи з молодшими школярами і тільки 1,7 %, що вони не готові до зазначеного виду педагогічної діяльності.

Щодо динаміки інтегрального показника рівнів готовності до позакласної виховної роботи, слід відзначити достовірно вищі її зміни в студентів експериментальної групи III курсу, порівняно зі студентами експериментальної групи IV курсу (рис. 3).

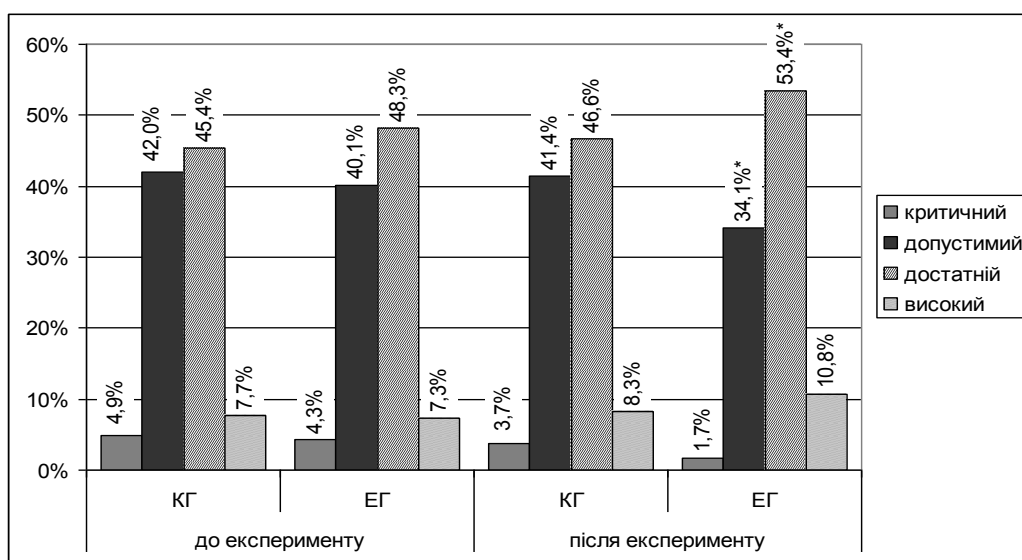

Рис. 2. Розподіл студентів за рівнем впевненості у власних знаннях і вміннях щодо позакласної виховної роботи з молодшими школярами
* – достовірні відмінності між показниками КГ і ЕГ після експерименту ($P < 0,05$)

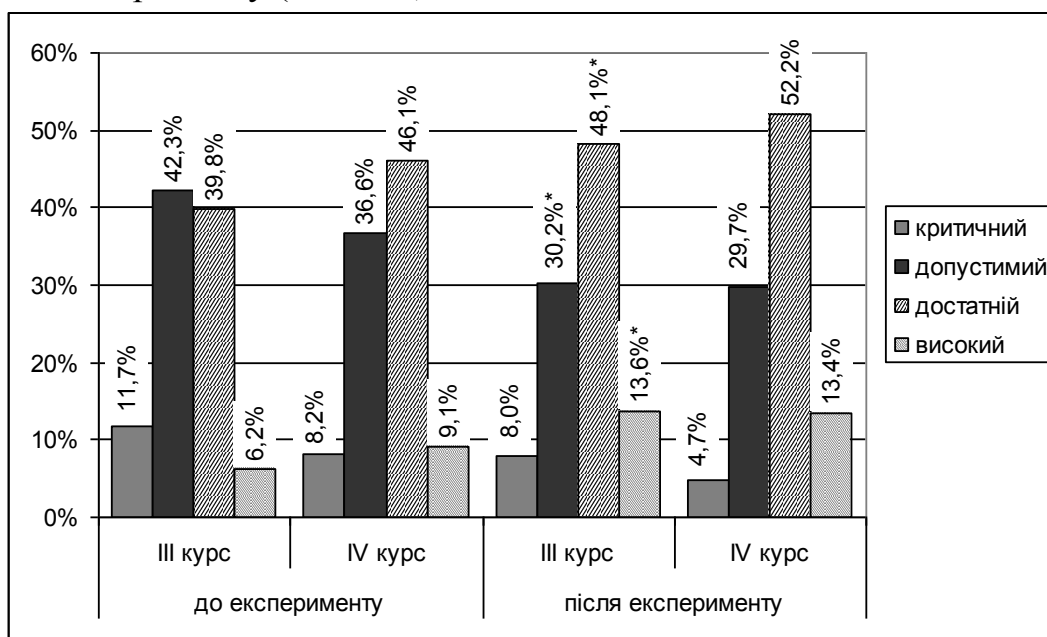

Рис. 3. Динаміка рівнів готовності студентів експериментальних груп III-IV курсів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами (формульальний етап): * – достовірні відмінності при $P < 0,05$

Аналіз результатів експериментального дослідження продемонстрував позитивну динаміку рівнів готовності студентів експериментальних груп III і IV курсів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Так, на початку експерименту студентів III курсу з високим рівнем готовності було 6,2 %, після проведення формульального етапу цей відсоток зріс до 13,6 % ($\phi = 6,21$; $P < 0,05$). Натомість суттєво зменшилася частка студентів із критичним та допустимим

рівнями зазначеної ознаки – на 15,7 % ($\varphi = 5,14$; $P < 0,05$). Достатній рівень готовності до здійснення позакласної виховної діяльності на початку експерименту виявлено в 39,8% студентів, а наприкінці експерименту ця частка помітно зросла до 48,1% респондентів. В експериментальній групі динаміка рівнів готовності студентів IV курсу до здійснення виховної роботи хоч і спостерігається, проте лише на рівні тенденції ($P < 0,1$): на початку дослідження з високим рівнем готовності було 9,1 % студентів, наприкінці формувального етапу – 13,4 %; частка студентів із критичним та допустимим рівнями зменшилася на 10,3 % ($\varphi = 4,35$; $P < 0,05$), а частка студентів із достатнім рівнем зросла на 6,0 %.

Об'єктивність одержаних результатів доведено за допомогою методів перевірки гіпотез із використанням критерію кутове перетворення Фішера (φ). Із вірогідністю помилки не більше 5% можемо стверджувати, що впровадження в практику педагогічних факультетів вищих навчальних закладів розробленої нами експериментальної методики на основі виокремлених педагогічних умов сприяло статистично значущим змінам у рівнях готовності учасників експерименту до позакласної виховної роботи з молодшими школярами.

ВИСНОВКИ

На підставі добутих у процесі теоретико-експериментальної роботи результатів сформульовано такі висновки:

1. Проаналізувавши здобутки учених із питань досліджуваної проблеми, засвідчуємо підвищення наукового інтересу до питань удосконалення фахової підготовки вчителя початкової ланки. Успішність формування власного виховного потенціалу вчителя уможливають умови відповідного розуміння всіх можливостей такого виховного засобу, як позакласна виховна робота.

Результати представленого аналізу досліджуваної нами проблеми в нормативних документах в історичному контексті дозволили обґрунтувати позакласну виховну роботу в школі як таку, що набула різноманітності та багатоваріантності форм організації лише наприкінці XIX – на початку XX століття. До цього часу вона функціонувала як безсистемне явище в неподільній єдності з театралізованими виставами учнів, вечорами та учнівськими балами.

Готовність майбутнього вчителя до позакласної виховної роботи з молодшими школярами в контексті нашого дослідження тлумачимо як складову загальної професійної готовності до організації виховного процесу та як інтегроване соціально-психологічне утворення, що формується як наслідок укладання цілісного комплексу різних ознак активного стану особистості, що є передумовою цілеспрямованої діяльності, усталеності, її регуляції й ефективності та має багатокомпонентну структуру: мотиваційно-ціннісний (професійно-особистісні якості), когнітивно-інформаційний (професійні інформаційно-методичні знання), діяльнісно-рефлексивний (проектувально-технологічні та рефлексивно-творчі вміння) компоненти.

2. У процесі дослідження з'ясовано критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи: сформованість мотиваційно-ціннісного компонента готовності передбачає позитивне ставлення до педагогічної

професії, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності; володіння студентами професійно-педагогічними та загальнолюдськими цінностями, наявність інформаційної потреби та інтересу, наявність поглядів і переконань, принципів та готовності діяти відповідно до них. Сформованість когнітивно-інформаційного компонента готовності передбачає сукупність теоретичних знань, необхідних майбутньому педагогу для ефективної організації позакласної виховної роботи, а також розуміння законів інформаційного середовища й значення позакласної виховної роботи в професійній діяльності. Діяльнісно-рефлексивний компонент готовності передбачає сформованість у майбутніх учителів проектувально-технологічних умінь, які забезпечують можливість моделювати та проводити виховні справи, умінь орієнтуватися в різних педагогічних ситуаціях, бачити мету своїх дій, планувати, аналізувати, осмислювати, коригувати результати своєї педагогічної діяльності, демонструвати ефективність і продуктивність використання інформаційних технологій на практиці, усвідомлення свого реального рівня професійної підготовки до здійснення позакласної виховної роботи; усвідомлення потреби активно здійснювати самоосвіту, працювати над самовдосконаленням.

На основі з'ясованих критеріїв готовності майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи було визначено її рівні:

високий рівень: високий ступінь усвідомлення значущості виховного аспекту професійної діяльності, студенти мають інтерес і бажання організувати позакласну виховну роботу. Володіючи високим рівнем теоретичної й практичної підготовки з базових психолого-педагогічних дисциплін, теорії і методики виховання, студенти здатні успішно впоратися з вирішенням завдань виховної роботи в сучасній школі. Вони спрямовують свою діяльність на рефлексію, саморозвиток, орієнтуючись на характеристики психологічних закономірностей розвитку особистості учнів, наявність певних труднощів і проблем.

достатній рівень, про який свідчать: наявний високий професійний інтерес до педагогічної діяльності, розуміння важливості організації позакласної виховної роботи в школі. Однак, володіючи високим рівнем теоретичної підготовки, студенти відчувають невпевненість під час виконання практичних завдань із позакласної виховної роботи.

допустимий рівень, який передбачає: визнання важливості виховної діяльності, наявність професійного інтересу до позакласної виховної роботи. Володіючи середнім рівнем академічної успішності з базових психолого-педагогічних дисциплін, студенти відчувають нестачу системних психолого-педагогічних знань і умінь із проблеми організації позакласної виховної роботи в сучасній школі, задовільно оцінюють результати своєї діяльності та співвідносять їх із психологічними характеристиками особистісного розвитку дітей.

критичний рівень, для якого характерні: відсутність спрямування на організацію виховної роботи, слабкі знання про виховні технології, методи, прийоми виховання та спотворене уявлення про їх використання, труднощі в оцінюванні результатів своєї діяльності, обмеженість у творчості, гнучкості мислення, невміння організації виховної роботи з молодшими школярами.

3. У дослідженні презентовано та експериментально перевірено методику підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи,

яка передбачає реалізацію таких педагогічних умов: формування в майбутніх учителів комплексу знань та виховних умінь на засадах єдності теорії й практики; впровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему підготовки їх до виховної роботи; включення майбутніх педагогів у самостійну проєктивно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності.

Запропонована методика професійної підготовки реалізувалася через такі етапи роботи: адаптаційно-мотиваційний, організаційно-когнітивний та результативно-рефлексивний.

Адаптаційно-мотиваційний етап ознайомлює з основними особливостями навчально-професійної діяльності, забезпечує усвідомлення майбутніми вчителями пріоритетності виховної діяльності та сутності позакласної виховної роботи, а також розвиток мотивації як педагогічного супроводу. Організаційні форми: екскурсії, огляди, зустрічі з видатними педагогами, вечори запитань і відповідей, Інтернет-форуми. Доцільні методи та прийоми: бесіда, лекція, диспут, написання рефератів, вікторини, розв'язування кросвордів; активізація прихованих думок і почуттів, пробудження гуманних почуттів, залучення до цікавої діяльності та ін.

Організаційно-когнітивний етап спрямований на формування основ професійного мислення шляхом засвоєння базових умінь і навичок діагностування, проєктування та педагогічного моделювання. Організаційні форми: дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки; спецкурс "Методика організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами". Методи і прийоми: лекції, бесіди, семінари, лабораторні заняття, виїзні лабораторні заняття, навчальні ігри, моделювання професійних ситуацій, переконання, наслідування, заохочування, створення ситуацій вибору та ін.

Результативно-рефлексивний етап спрямований на перевірку рівня сформованості умінь і навичок організації позакласної виховної роботи, самооцінювання й самовдосконалення. Організаційні форми: театралізовані ігри, творчі години та свята, конкурси, вікторини, тематичні вечори, конференції, Інтернет-форуми, майстер-класи, виставки стінної преси. Методи і прийоми: педагогічні тренінги, педагогічний практикум, спостереження, опитування, аналіз, створення ситуацій для вивчення поведінки студентів, рейди допомоги.

У дослідженні доведено, що авторський спецкурс із "Методики організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами" сприяв значному підвищенню показників оволодіння студентами системою знань щодо теоретико-методологічних засад, змісту, технологій виховання учнів в умовах позакласної роботи, створення виховного середовища у взаємодії з різними суб'єктами виховного процесу, а також професійних вимог, нормативно-правової основи діяльності вихователя.

У дисертаційній роботі представлені різноманітні творчі варіанти розширення змісту педагогічної практики. Підтверджено, що направленість практики на вдосконалення виховних навичок та умінь з організації позакласної виховної роботи сприяє усвідомленню студентами своїх прогалин у знаннях та навичках і, як наслідок, розкриттю перспектив подальшого самовдосконалення.

4. У результаті апробації експериментальної методики було засвідчено позитивну динаміку формування готовності майбутніх учителів до позакласної

виховної роботи. Так, на початку експерименту студентів III курсу з високим рівнем готовності було 6,2 %, після проведення формувального етапу цей відсоток зріс до 13,6 % ($\varphi = 6,21$; $P < 0,05$). Натомість суттєво зменшилася частка студентів із критичним та допустимим рівнями зазначеної ознаки – на 15,7 % ($\varphi = 5,14$; $P < 0,05$). Достатній рівень готовності до здійснення позакласної виховної діяльності на початку експерименту виявлено в 39,8% студентів, а наприкінці експерименту ця частка помітно зросла до 48,1% респондентів. В експериментальній групі динаміка рівнів готовності студентів IV курсу до здійснення виховної роботи хоч і спостерігається, проте лише на рівні тенденції ($P < 0,1$): на початку дослідження з високим рівнем готовності було 9,1 % студентів, наприкінці формувального етапу – 13,4 %; частка студентів із критичним та допустимим рівнями зменшилася на 10,3 % ($\varphi = 4,35$; $P < 0,05$), а частка студентів із достатнім рівнем зросла на 6,0 %.

Апробація результатів експериментальної роботи в публікаціях та на міжнародних і всеукраїнських конференціях засвідчують корисність запропонованої методики. Це також підтверджує зіставлення даних констатувального та формувального етапів нашого експерименту. За результатами прикінцевого етапу дослідження відбулися статистично значущі зміни в рівнях готовності майбутніх учителів експериментальних груп до позакласної виховної роботи в початковій школі.

Отже, мета – досягнута, гіпотеза – доведена, завдання – розв’язані. Проведене дослідження, звісно, не вичерпує проблеми підготовки студентів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Адже подальшого дослідження потребують такі її аспекти: формування і розвиток мотивації студентів до позакласної виховної роботи в умовах інформатизації та глобалізації суспільства; підготовка майбутніх учителів до використання дидактичного та виховного потенціалу Інтернет-технологій; формування дослідницьких умінь майбутніх учителів у процесі підготовки до позакласної виховної роботи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Титунь О. Л. Особливості становлення сучасного вчителя / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXVI–XXVII. – С.195–199.
2. Титунь О. Л. Використання творчих напрацювань Романа Скульського у ступеневій підготовці вчителів початкового навчання / О. Л. Титунь // Джерела. – 2009. – № 3–4. – С. 18–22.
3. Титунь О. Л. Українознавчий зміст підготовки майбутніх вчителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXXIII. – С. 121–125.
4. Титунь О. Л. Функціонування понять “позаурочна виховна робота” та “позакласна виховна робота” у сучасній педагогічній науці / О. Л. Титунь // Вісник

Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXX. – С. 142–145.

5. Титунь О. Л. Генеза позакласної виховної роботи як важливої складової навчально-виховного процесу в школі (кінець XIX – перша половина XX століття) / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. XLII. – С. 140–146.

6. Титунь О. Л. Науково-дослідна робота як засіб підвищення готовності майбутніх учителів до організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О. Л. Титунь // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2012. – Вип. 36. – С. 387–392.

7. Титунь О. Л. Информационная культура – один из основных компонентов готовности к воспитательной работе / О. Л. Титунь, Н. В. Лысенко // Современный научный вестник. Научно-теоретический и практический журнал. Педагогические науки. Физическая культура и спорт. – 2013. – № 20 (159). – С. 49–51.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Титунь О. Л. Особливості організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О. Л. Титунь // Викладач і студент: проблеми ефективної співпраці : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 5–6 жовтня. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – С. 86–88.

2. Титунь О. Л. Вплив народного фольклору на формування ціннісних орієнтацій молодшого школяра / О. Л. Титунь // Январские педагогические чтения: национальные и общечеловеческие ценности образования в поликультурном обществе (история и современность). – Симферополь, 2007. – С. 189–192.

3. Титунь О. Л. Ступенева підготовка вихователів до формування народознавчої компетенції дітей 6–7 років / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. XXVIII–XXIX. – С. 134–139.

4. Титунь О. Л. Модель підготовки вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи / О. Л. Титунь // Науковий Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2012. – № 14. – С. 137–142.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Титунь О. Л. Дитячий ігровий фольклор – чинник виховання дошкільника в сензитивному періоді формування його особистості / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2005. – Вип. XI. – С. 145–152.

2. Титунь О. Л. Морально-етична спрямованість змісту віршів Іванни Блажкевич / О. Л. Титунь // Обрії. Науково-педагогічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 73–76.

3. Титунь О. Л. Фольклор у полікультурному вихованні дошкільника / О. Л. Титунь // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XVII–XVIII. – С. 283–288.

4. Титунь О. Л. Методика організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами : навч.-метод. реком. / О. Л. Титунь. – Івано-Франківськ, 2013. – 63 с.

АНОТАЦІЇ

Титунь О.Л. Підготовка майбутніх учителів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2013.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі професійної підготовки майбутнього вчителя до позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Відповідно до завдань дослідження проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх учителів, обґрунтовано сутність та структуру готовності вчителя початкових класів до позакласної виховної роботи з молодшими школярами, яка включає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний та діяльнісно-рефлексивний компоненти; розроблено критерії, показники та визначено рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до позакласної виховної роботи; визначено оптимальні педагогічні умови підготовки: формування в майбутніх учителів комплексу знань та виховних умінь на засадах єдності теорії й практики, впровадження методики комунікативно-творчої діяльності студентів у систему підготовки їх до виховної роботи, включення майбутніх педагогів у самостійну проєктивно-виховну роботу на основі рефлексивної оцінки власної діяльності.

Запропоновано модель формування готовності до ефективної організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами. Розроблено та експериментально перевірено авторську методику підготовки майбутніх учителів початкових класів до досліджуваної діяльності.

У роботі доведено, що впровадження поетапної методики підготовки майбутніх учителів до позакласної виховної роботи сприяє позитивним змінам у рівнях готовності до означеної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель, позакласна виховна робота, молодший школяр, педагогічні умови, модель підготовки, методика організації позакласної виховної роботи.

Титунь О.Л. Подготовка будущих учителей к внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2013.

Диссертация посвящена проблеме профессиональной подготовки будущих учителей к организации внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками.

В работе проанализировано современное состояние подготовки будущих учителей, обоснованы актуальность и целесообразность исследования проблемы.

В диссертации определена сущность и структура готовности к внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками как составляющая общей готовности к организации воспитательного процесса и как интегративное профессионально-личностное образование, которое включает следующие компоненты: мотивационно-ценностный (профессионально-личностные качества), когнитивно-информационный (профессиональные информационно-методические знания) и деятельно-рефлексивный (проектно-технологические и рефлексивно-творческие умения).

Обоснованы критерии и уровни готовности к организации внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками. Определены оптимальные педагогические условия подготовки, которые существенно влияют на её эффективность: формирование комплекса знаний и воспитательных умений на основе единства теории и практики, внедрение методики коммуникативно-творческой деятельности студентов в систему подготовки их к воспитательной работе, подключение будущих педагогов к самостоятельной проектно-воспитательной работе на основе рефлексивной оценки своей деятельности.

Концептуальное видение подготовки будущих учителей к организации внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками позволило разработать её структурно-функциональную модель, которая была внедрена в учебный процесс педагогических высших учебных заведений. Реализация модели предусматривает три этапа подготовки: адаптационно-мотивационный этап, организационно-когнитивный и результативно-рефлексивный.

Адаптационно-мотивационный этап знакомит студентов с основными особенностями профессиональной деятельности, обеспечивает осознание будущими учителями приоритетности воспитательной деятельности и сущности внеурочной воспитательной работы, а также развивает мотивацию как педагогическое сопровождение. Организационные формы: экскурсии, встречи с педагогами, осмотры, вечера вопросов и ответов, Интернет-форумы. Целесообразные методы и приёмы: беседа, лекция, диспут, написание рефератов, викторины, решение кроссвордов; активизация скрытых мыслей и чувств, пробуждение гуманных чувств, вовлечение в интересную деятельность и др.

Организационно-когнитивный этап направлен на формирование основ профессионального мышления путём усвоения базовых умений и навыков диагностики, проектирования и педагогического моделирования. Организационные формы: предметы цикла профессиональной подготовки, спецкурс «Методика организации внеурочной воспитательной деятельности с младшими школьниками». Целесообразные методы и приёмы: лекция, беседа, семинар, лабораторные занятия, выездные лабораторные занятия, учебные игры, моделирование профессиональных ситуаций, убеждение, подражание, поощрение, создание ситуаций выбора и др.

Результативно-рефлексивный этап предусматривает проверку уровня сформирования умений и навыков организации внеурочной воспитательной работы с младшими школьниками, самооценки и самосовершенствования. (Организационные формы: театрализованные игры, творческие вечера и праздники,

конкурсы, викторины, тематические вечера, конференции, Интернет-форумы, мастер классы, выставки настенной прессы. Целесообразные методы и приёмы: педагогические тренинги, педагогические практикумы, наблюдения, опросы, анализ, создания ситуаций для изучения поведения студентов, рейды помощи и др.).

В диссертации доказано, что авторский спецкурс «Методика организации внеурочной воспитательной деятельности с младшими школьниками» способствовал значительному увеличению показателей овладения студентами системой знаний относительно теоретико-методологических основ, содержания, технологий воспитания учеников в условиях внеклассной работы, создания воспитывающей среды во время взаимодействия с разными субъектами воспитательного процесса, а также профессиональных требований, нормативно-правовой основы деятельности воспитателя.

В процессе формирующего эксперимента была апробирована методика подготовки будущих учителей к организации внеурочной воспитательной работе с младшими школьниками.

Результаты экспериментального исследования свидетельствуют о том, что определение педагогических условий, разработка и внедрение методики являются педагогически обоснованными и подтверждают выдвинутую нами гипотезу. Анализ полученных данных осуществлялся с помощью методов математической обработки информации на основе количественного и качественного анализа.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, внеурочная воспитательная работа, младшие школьники, педагогические условия, модель подготовки, методика организации внеурочной воспитательной работы.

Tytun O.L. The Preparation of Future Teachers for Extraclass Educational Work with Primary School Pupils. – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Ministry of Education and Science, Vinnytsia, 2013.

In dissertation the scientific analysis of the problem of professional preparation of future primary school teachers for extraclass educational work with pupils is accomplished.

Modern professional preparation of future primary school teachers is analyzed. The structure of readiness to extraclass educational work with pupils is considered, it implies the following components: motivational and valuable, cognitive and information, teaching and reflexive ones. Criteria, quality coefficients and standards of readiness to extraclass educational work with pupils are elaborated. The most effective pedagogical conditions of preparation are determined. The model of readiness formation is propounded. Author methods of preparation of future primary school teachers for extraclass educational work with pupils is worked out and experimentally checked. The effectiveness of the author methods is proved.

Key words: professional preparation, primary school teachers, extraclass educational work, pedagogical conditions, model of preparation, methods.

Підписано до друку 11.11.2013 р. Формат 60*90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум.друк.арк.0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 6413.
Видруковано з оригіналів замовника.

ТзоВ «ВГЦ «Просвіта»
Реєстраційне свідоцтво № 267646.
м.Івано-Франківськ, вул. М.Грушевського, 18
Тел. (03422) 2-38-67.